

Rotte-R-Dam

Kopje onder voor Leidens ontzet

Door de grootschalige ontginningen klonk de Hollandse bodem alsmaar verder in. In de zestiende eeuw stond het land in de winter vaak een centimeter of dertig onder water. Bij de koeien reikte het water tot aan hun knieën en en het duurde vaak tijden eer op het natte land weer kon worden geboerd. In 1570 stond het water zelfs aan het begin van de zomer nog te hoog. Uiteindelijk zou vrijwel heel Schieland in een grote plas veranderen

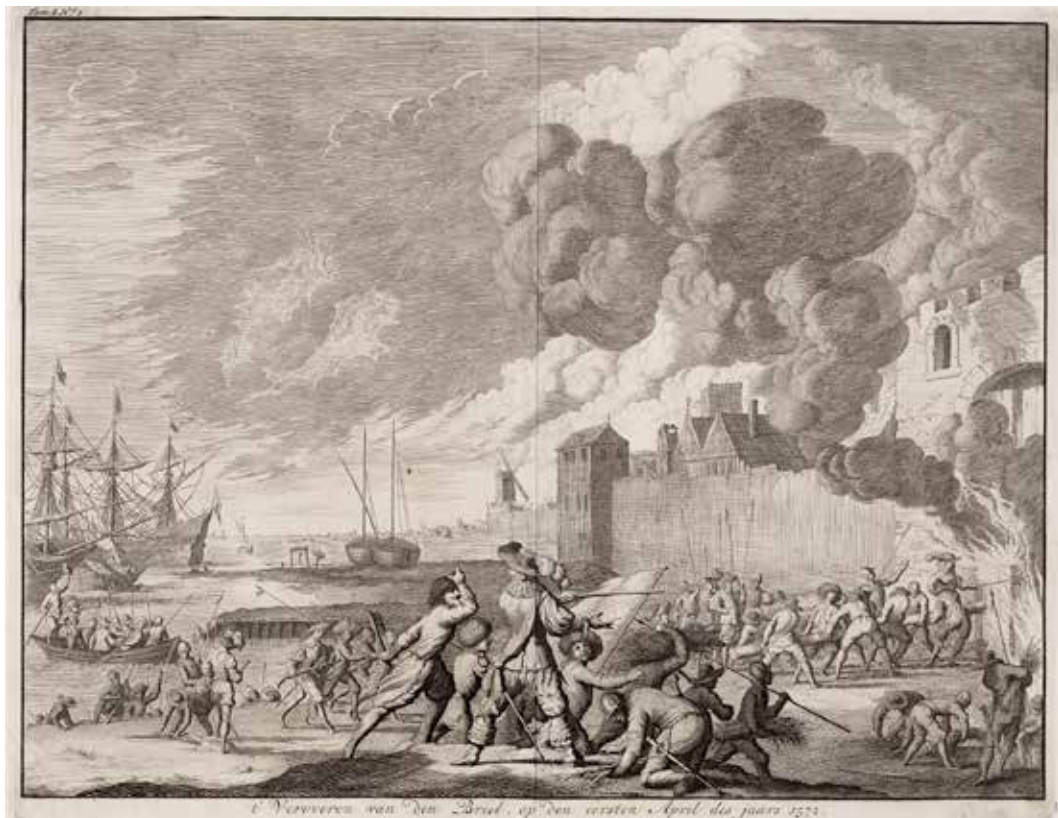
Door de sterk toenemende wateroverlast nam de bouw van molens in korte tijd sterk toe. Paardenmolens werden vervangen door windmolens, waarschijnlijk omdat die meer water konden verzetten. Tot overmaat van ramp werden de Lage landen in november 1570 getroffen door de ergste watersnoodramp uit zijn geschiedenis: de Allerheiligenvloed. Die was verantwoordelijk voor vele duizenden doden, tienduizenden daklozen, veel vernielingen en langdurige wateroverlast.

Deze natte inleiding is vooral bedoeld om duidelijk te maken dat boeren in de zestiende eeuw wel gewend waren aan wat wateroverlast.

De waterschappen deden hun stinkende best om al dat water van het land te krijgen, maar meer dan eens moesten boeren al dat water voor lief nemen.

1 April 1572

Op de lagere school leerden we het al: Op 1 april verloor Alva zijn bril. We hadden toen geen idee waar het over ging, maar inmiddels is duidelijk dat landvoogd Fernando Álvarez de Toledo, kortweg Alva, op die dag in 1572 zijn eerste grote nederlaag leed. De Geuzen veroverden Den Briel en dat smaakte naar meer. Alva sloeg keihard terug, maar bij het beleg van Haarlem en Alkmaar verloor hij erg veel manschappen. Bij het eerste beleg van Leiden (1573-1574) had Alva evenmin een gelukkige hand. De stad was al vroeg op de hoogte van de Spaanse plannen en kon zich op het ergste voorbereiden door grote voorraden levensmiddelen in te slaan. Na een korte onderbreking in het voorjaar van 1574 werd het beleg hervat. De Spanjaarden die de stad wilden uithongeren hadden nu meer kans van slagen omdat Leiden de onderbreking niet had benut voor het aanvullen van de levensmiddelenvoorraad.

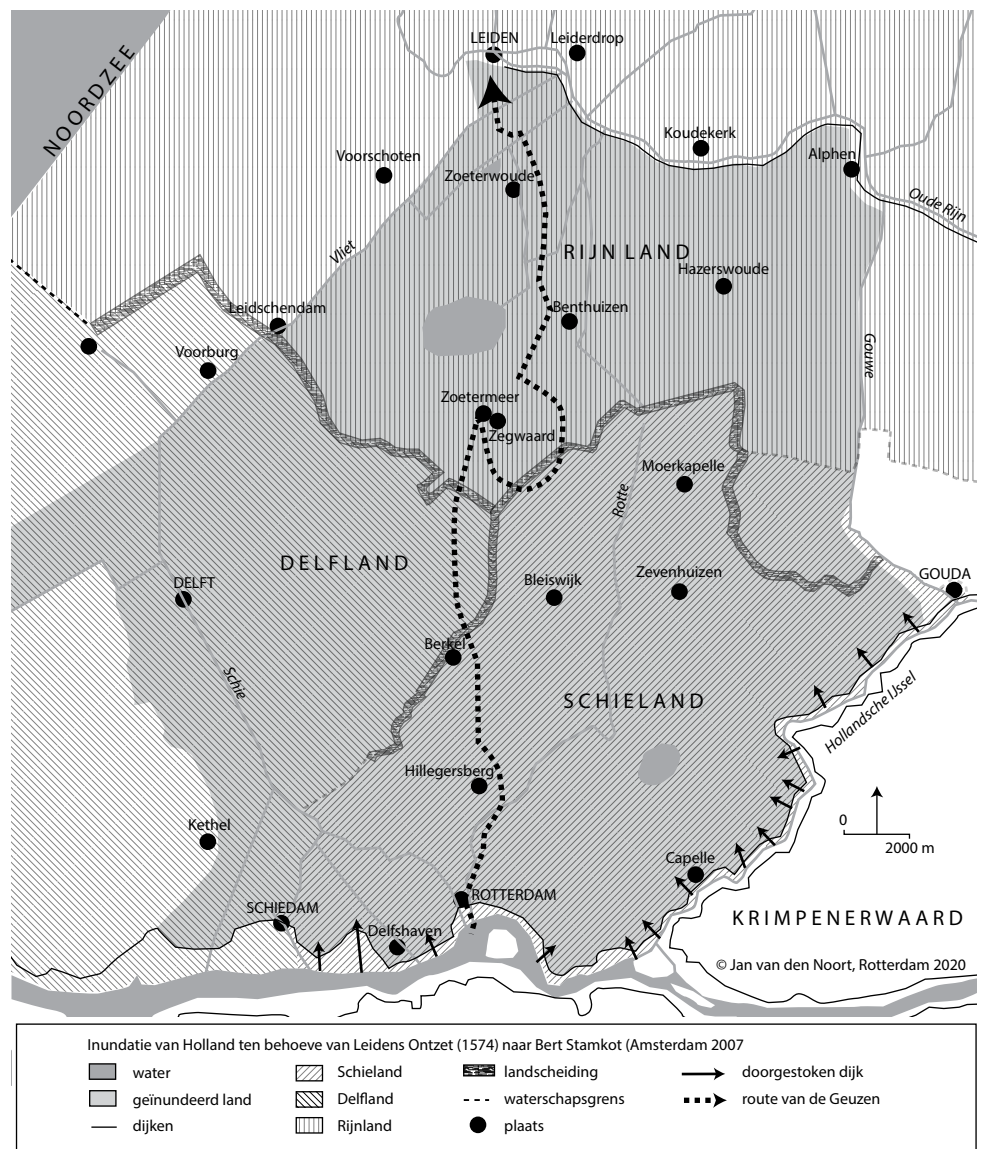
De inname van Den Briel op 1 april 1572 (Jan Luyken; Amsterdam 1679)

Honger bracht de Leidenaren aan het twijfelen en leidde uiteindelijk tot grote verdeeldheid: moeten we standhouden of kunnen we ons maar beter overgeven? De pestepidemie die Leiden in haar greep had veroorzaakte duizenden slachtoffers en droeg sterk bij aan de verdeeldheid. Ook bij het Hoogheemradschap van Rijnland, dat in Leiden zetelde, was de eenheid ver te zoeken. De Spaansgezinde hoogheemraden waren uitgeweken naar Utrecht, de prinsgezinden waren in Leiden gebleven.

Terwijl beide colleges hun best deden om de akkers en weilanden in hun invloedsferen droog te houden, bereidde Prins Willem van Oranje een plan voor om een groot deel van Rijnland, Schieland en Delfland onder water te zetten en daarmee de vijand te verdrijven. De provincie ging kopje onder voor Leiden. Het is tekenend voor de tijd dat Willem bereid bleek om het Zuid-Hollandse platteland op te offeren aan de bevrijding van één stad.

Een hoge prijs

Onder toezicht van Willem van Oranje werd op 3 augustus 1574 de dijk bij Capelle aan den IJssel op enkele plaatsen doorgestoken. Daarmee werd niet meteen het gewenste resultaat bereikt. Het aantal gaten werd uitgebreid om het water vrij baan te geven en die enorme plas zo snel mogelijk vol te laten lopen. Delfland en Schieland veranderden tergend langzaam in een groot meer. Omdat Rijnland iets hoger ligt, stroomde het water niet meteen richting Leiden. Bovendien werd het opgehouden door allerlei landscheidingen, kaden en polderdijken. In vredetijd was dat een zegen maar bij de Opstand tegen de Spaanse overheerser kwam dat erg slecht uit. Niet iedereen was gelukkig met het prinselijke plan. Boze boeren en vijandige soldaten grepen meer dan eens de kans om de bressen in de dijken weer te dichtten. Het zag er niet rooskleurig uit voor de Leidenaren, tot een harde wind uit het zuiden het water uiteindelijk toch nog tot aan Leiden opstuwde.

Een vloot van geuzenscheppen voer over het meer naar Leiden, waarop de Spanjaarden de benen namen. Twee maanden na het doorsteken van de eerste dijken werd Leiden ontzet.

[Erwin Olaf, The Making Of 'Liberty - pest en honger tijdens Leidens Beleg'](#) video door Su Tomesen (2011)

Het duurde vele jaren eer de ergste schade aan regionale en lokale waterwerken hersteld was en het land weer kon worden beweid en beboerd. De plattelandseconomie begon pas in 1580 weer een beetje te functioneren. Bij het herstel van de infrastructuur zagen de hoogheemradschappen zich gesteund door de staten. Particuliere schade, zoals verloren oogsten, vernietigde boomgaarden, ingestorte gebouwen, afgebrande boerderijen en verdronken vee werd niet gecompenseerd. Het platteland betaalde een hoge prijs voor Leidens ontzet.

© Jan van den Noort, Rotterdam 2020